

Agnieszka Wojciechowska¹

Pod merytoryczną opieką pplk. dr. Marka Bodziany

OD TRADYCJI DO NOWOCZESNOŚCI. ZMIANA SYSTEMU WARTOŚCI POLAKÓW PO TRANSFORMACJI USTROJOWEJ 1989 ROKU

Streszczenie: Co z tą Polską? – to powszechne pytanie, które nurtuje dziś wielu Polaków. Jako młoda demokracja, Polska musi zmierzyć się z wieloma problemami dotyczącymi nie tylko ustroju państwa, ale i polskiego społeczeństwa. To sprawia, że warto przyjrzeć się systemowi wartości Polaków, który od 1989 roku ulega nowym trendom płynącym z Zachodu. To niewątpliwie wpływa na dalszy rozwój państwa i jego społeczeństwa w strukturach międzynarodowych.

Słowa kluczowe: transformacja, wartości, tradycje, Polacy, nowoczesność

WSTĘP

Patrząc współczesnym okiem na czasy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, można dojść do różnych wniosków. Niektórzy twierdzą, że dziś staje się „moda na PRL”. Co to oznacza? Peerelowska Polska, która niekorzystnie wpłynęła na rozwój polskiego społeczeństwa, tworzy dziś mityczny obraz polskiego narodu, w którym ludzie byli weselsi, mniej zawistni, zjednoczeni i nikt nie martwił się bezrobociem. Jak nie tęsknić za takimi czasami? Tym sposobem Polacy chcą poczuć się jak „wtedy”. Tworzy się więc puby w peerelowskim stylu, czy też sklepy na wzór dawnego Peweksu.

I tenże właśnie uwidaczniany sentyment do życia w PRL-u skłania do refleksji nad tym, co zmieniło się w systemie wartości Polaków, poczynając od roku 1989.

1. POLSKA TRANSFORMACJA

Przełomowym momentem w historii nowoczesnej Polski były obrady Okrągłego Stołu (rys. 1), które uznano za początek transformacji ustrojowej, pociągającej za sobą szereg zmian ważnych dla przyszłości Polski i jej obywateli. Okoliczności, jakie temu towarzyszyły, sprawiły, że Polska miała przed sobą tylko jedną drogę – drogę do demokracji poprzez otwarcie się na Zachód.

---

¹ Agnieszka Wojciechowska – studentka I roku stacjonarnych studiów II stopnia na kierunku Bezpieczeństwo Narodowe w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu.

Rys. 1. Okrągły stół w Pałacu Prezydenckim w Warszawie – symbol narodowego pojedynania
Źródło: W zbiorach autora.

Transformację ustrojową w Polsce, która zmierzała do stworzenia instytucji liberalnej demokracji i wolnego rynku, państwa prawa i społeczeństwa obywatelskiego, traktowano jako „powrót do Europy”². Niewątpliwie jednak było to, że, aby otworzyć się na Zachód, Polacy musieli zmienić swój dotychczasowy światopogląd. Tym samym proces modernizacji dotknął tradycyjnych postaw Polaków na rzecz nowych wartości opartych na indywidualizmie i świeckości. Zdecydowanie sprzyjał temu pogląd o dobrobycie Zachodu, na który Polska patrzyła „przez szybę”.

2. POLACY W DRODZE DO NOWOCZESNOŚCI

Zmiany w systemie wartości Polaków po 1989 roku następowały dynamicznie. Nowe wyzwania i zagrożenia sprawiły, że społeczeństwo odstąpiło od dotychczas przyjętych wartości społecznych. A *wartość* to nic innego jak: *zasady i przekonania będące podstawą przyjętych w danej społeczności norm etycznych*³. Nieco inaczej formułuje pojęcie *wartości* Mieczysław Łobocki, który uważa, że jest to *wszystko, co uchodzi za ważne i cenne dla jednostki i społeczeństwa oraz jest godne pożądania, co łączy się z pozytywnymi przeżyciami i stanowi jednocześnie cel dążeń ludzkich*⁴. W ten sposób wyznaczone wartości tworzą system, który składa się na kulturę danego społeczeństwa – kulturę uznawaną jako kult wartości⁵.

Ta podstawowa kategoria aksjologii społeczeństwa, jaką jest wartość, w czasach intensywnych przemian w Polsce musiała ulec wpływowi Zachodu, aby zapewnić sobie zrównoważony postęp gospodarczo-społeczny. Polska zorientowała się na przyjmowanie wzorów tradycji europejskiej i tym samym dążyła do uzyskania należytego miejsca w strukturach europejskiej wspólnoty. W ten sposób zaczęło się kształtowanie społeczeństwa polskiego na wzór państw członkowskich Unii Europejskiej, a dotąd przyjęte warto-

² A. Jasińska-Kania, *Wartości i zmiany. Przemiany postaw Polaków w jednoczącej się Europie*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2012, s. 319.

³ *Wartość*, <http://sjp.pwn.pl/slownik/2534732/warto%C5%9B%C4%87>, [dostęp z dnia: 14.05.2014].

⁴ M. Łobocki, *Pedagogika wobec wartości*, [w:] B. Śliwerski (red.), *Kontestacje pedagogiczne*, Kraków 1993, s. 125.

⁵ Zob. A. Tyszka, *Kultura jest kultem wartości. Aksjologia społeczna – studia i szkice*, Norbertinum, Lublin 1993.

ści zostały nagle w dużej mierze uznane za przestarzałe, nieaktualne, zbyteczne. Stąd na przykład „Polak – katolik” przestał być pozytywnym stereotypem, a wręcz przeciwnie – takie pojęcie w nowoczesnej Europie stało się kompleksem dla sporej liczby Polaków. To nie jedyny przykład, kiedy polskie społeczeństwo zostało postawione przed dylematem tożsamościowym. W procesie rozwoju młodej demokracji, jaką jest obecnie Polska, to wciąż nierozwikłany wątek, który może przesądzić o przyszłych losach narodu polskiego. Polskie społeczeństwo od czasów obrad Okrągłego Stołu stara się sprostać wymaganiom nowego ustroju, co sprawia, że jest na etapie ciągłego rozwoju i nabiera właściwych cech społeczeństwa demokratycznego, płynących ze „starszych demokracji”.

Obszary życia społecznego, w których nastąpiły wyraźne zmiany polskich wartości, obejmują takie pojęcia, jak: praca, pieniądź, rodzina, edukacja, duchowość, poczucie narodowe (rys. 2).

Rys. 2. Schemat ewolucji wartości Polaków po upadku komunizmu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: www.mapykonturowe.pl, [dostęp z dnia: 14.05.2014].

2.1. Wartość pracy

Praca to wartość istotna ze względu na swoją użyteczność w życiu społeczeństwa i państwa. Według CBOS to najważniejsza zmiana na gorsze, jaka nastąpiła w Polsce⁶. Mimo że w latach 1993-2001 Polska odnotowała znaczący wzrost gospodarczy, to jednak w ostatnim okresie zaczęła zwalniać, co stało się niekorzystnym zjawiskiem⁷. Coraz większym problemem stawały się nadwyżki siły roboczej. Brak pracy i bezrobocie zaczęły doskwierać coraz większej liczbie ludności, a perspektywa poprawy tego stanu ciągle jest określana jako niewielka.

Czynniki te niewątpliwie wpłynęły na postawę Polaków wobec pracy, którzy, w odpowiedzi na procesy globalizacyjne i dominację konsumpcjonizmu, uznają ją za jeden z najważniejszych czynników swojego życia – niestety bardziej z konieczności niż wewnętrznej potrzeby.

⁶ Bilans zmian w Polsce w latach 1989-2009, s. 8, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_032_09.PDF, [dostęp z dnia: 14.05.2014].

⁷ W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski 1980-2000*, Świat Książki, Warszawa 2003, s. 234-235.

Ówczesne czasy wypracowały nowy trend samorealizacji, który opiera się na finansowej niezależności i dobrobycie – na co potrzebne są pieniądze, a żeby mieć pieniądze, należy pracować. Tak wygląda powszechne pojmowanie pracy przez Polaka, które spowodowało masowe migracje zarobkowe do krajów zachodnioeuropejskich.

2.2. Wartość pieniądza

Denominacja i wprowadzenie do obiegu nowego złotego w 1995 roku zapoczątkowało istotne zmiany w życiu codziennym⁸. Według CBOS-u w 1999 roku 42% badanych odpowiedziało, że to najważniejsza zmiana, jaka nastąpiła. Natomiast w 2009 roku liczba ta zmalała do 25%⁹ – co zapewne wynika z tego, że ludzie zdążyli przyzwycząić się do nowych wygod i z tego, że do głosu dochodzi kolejne pokolenie, któremu obcy jest brak towarów w sklepach.

Należy przy tym zauważyć, że społeczeństwo staje się bardziej konsumpcjonistyczne i tym samym w siłę urosła kultura pieniądza – do tego przyczyniły się atrakcyjne kredyty konsumpcyjne. O ile przed rokiem 1989 naturalnym stanem rzeczy były puste półki w sklepach i stanie z kartkami w długich kolejkach, o tyle wraz ze wzrostem gospodarczym uległo to zmianie. Dziś ludzie wolny czas spędzają na „wędrowniach” po centrach handlowych, a ich główną rozrywką jest wydawanie pieniędzy na rzeczy nie zawsze potrzebne, lecz kuszące (wyglądem, zapachem, promocją). Tym samym reklama to główny sposób przyciągnięcia klientów, co wykorzystują koncerny przemysłowe.

2.3. Wartość rodziny

Rodzina w hierarchii wartości jest wciąż na pierwszym miejscu, co pokazują badania EVS: w 1990 roku 91% Polaków wymieniło ją jako bardzo ważną, a w 2005 roku liczba ta wynosiła 94%¹⁰. To powinno oznaczać, że niewiele w tej kwestii uległo zmianie, lecz nie sposób nie zauważyć istotnych zmian w sposobie pojmowania rodziny, co doprowadziło do „zepsucia” tradycyjnych wartości rodzinnych.

Tradycyjny wzór rodziny uległ liberalnym wzorcom rozwiązłości seksualnej, a przy tym liberalizacji sprawy małżeństw i rozwodów. Wciąż też ważnym wątkiem w tej kwestii okazują się związki homoseksualne, których miejsce w strukturach społecznych jest mocniej zarysowane i wymaga kolejnych zmian w stosunku do zagadnienia rodziny (tym bardziej że jest to zagadnienie związane z problemami demograficznymi). Dziś uważa się, że homoseksualność zdobyła pewną uprzywilejowaną pozycję, bowiem ludzie żyjący w takich nietradycyjnych związkach zaczęli głośno mówić o nierówności, jaka wobec nich panuje.

Szeroko promowana tolerancja i sprzeciw wobec wszelkim przejawom dyskryminacji doprowadziły również do tego, że kobiety stały się wyzwolone od swojej podstawowej roli macierzyńskiej. Coraz więcej kobiet wybiera karierę zawodową i wygodne życie „singli”.

Kolejnym projektem, który jest często nagłaśniany i świadczy o polskiej europeizacji jest sprawa określania płci dziecka. W Niemczech kwestia wątpliwości wobec identyfikacji płci została już podjęta i w Bundestagu dokonano zmiany w ustawie, w związku z czym nie trzeba wpisywać do rubryki płci dziecka, a w paszportach pojawia się trzecia opcja: „X”¹¹. Tym samym budzą się głosy, aby również w Polsce taki projekt rozpatrzyć,

⁸ *Ibidem*, s. 236.

⁹ *Bilans zmian...*, op. cit., s. 5-6.

¹⁰ A. Jasińska-Kania, op. cit., s. 325.

¹¹ *Nowe prawo w kwestii identyfikacji płci dziecka*, <http://www.deon.pl/wiadomosci/polska/art,19814,nowe-prawo-w-kwestii-identyfikacji-plci-dziecka.html>, [dostęp z dnia: 14.05.2014].

co znów leży w sprawie uwalniania Polski od przejawów jakiegokolwiek dyskryminacji – w tym przypadku osób interseksualnych.

Jak zatem łatwo spostrzec, współczesna rodzina jest w trakcie modernizacji i reorganizacji jej członków, co ma negatywny wpływ na życie rodzinne.

2.4. Wartość edukacji

Edukacja to podstawowy bodziec do rozwoju społecznego, stąd też od roku szkolnego 1989/1990 zapoczątkowano wiele zmian w kierunku rewolucji oświatowej – w tym też celu powołano do życia nowe szkoły prywatne i społeczne¹².

Dzisiejszy stan szkolnictwa opiera się przede wszystkim na artykule 70 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także takim ustawom, jak: Ustawa o szkolnictwie wyższym oraz stopniach i tytule naukowym z września 1990 roku, Ustawa o powołaniu Komitetu Badań Naukowych z 1991 roku, Ustawa o wyższych szkołach zawodowych z 1997 roku. Istotną rolę odegrała też reforma szkolna z 1999 roku, która stanowiła o utworzeniu sześciolletniej szkole podstawowej, trzyletniego gimnazjum i trzyletniego liceum.

Mimo podjętych prób zreformowania szkolnictwa w Polsce, edukacja Polaków nie była wciąż na dobrym poziomie. Brak jednolitych programów kształcenia i spór wobec tradycyjnego wychowania to problemy, na które reforma natrafiła. W tym też okresie następowała era społeczeństwa informacyjnego, co szczególnie odbiło się na kwestii wychowania i edukacji Polaków, bowiem zmieniły się główne źródła informacji – dziś wiedzę czerpie się nie tylko z książek, ale również z telewizji, radia i Internetu, który opanował wiele sfer życia społecznego. Ponadto zmienia się system nauczania. W dobie lawiny informacji wartościową umiejętnością nie jest posiadanie wiedzy, lecz jej przetwarzanie i wykorzystanie. Warto zwrócić uwagę, że od roku 2000 do roku 2010 liczba szkół wyższych wzrosła o 157 instytucji, a liczba studentów o 315210 osób¹³ – dane te pokazują, że coraz więcej młodych ludzi kształci się na uczelniach wyższych, niemniej jednak otwartym pytaniem jest: na jakim poziomie?

W każdym razie zmiany spowodowały postęp cywilizacyjny i wzrost motywacji do nauki na wszystkich poziomach, co należy uznać za pozytywny przejaw postawy Polaków wobec edukacji.

2.5. Wartości duchowe

Duchowość człowieka jest wartością istotną, lecz dość trudną do ujęcia – dotyczy wewnętrznego rozwoju człowieka, a przy tym oddziałuje na wszystkie sfery ludzkiej aktywności.

Zauważalne zmiany w sferze duchowej Polaków, jakie nastąpiły po upadku PRL, to przywiązanie do wartości religijnej. Polska zalicza się do grupy krajów o najwyższych wskaźnikach deklaracji wyznania religii (95%), niemniej jednak z badań EVS wynika, że wartość ta ulega pomniejszeniu: w 1989 roku 53% Polaków wskazało religię jako bardzo ważną w swoim życiu, natomiast w 2008 roku już tylko 31%¹⁴. Entuzjazm religijny został odnotowany w 2005 roku, jednak był to chwilowy wzrost zaufania do Kościoła silnie powiązany ze śmiercią Jana Pawła II.

Dziś uważa się, że kryzys wiary katolickiej to skutek kłopotu Kościoła z adaptacją do wymogów demokracji – od roku 1992 znaczenie pogłębiły się postawy antyklerykalne

¹² W. Roszkowski, *op. cit.*, s. 242.

¹³ *Notatka na temat wyższych szkół w Polsce*, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/e_not_nt_szkol_wyzszych_w_Polsce.pdf, [dostęp z dnia: 14.05.2014].

¹⁴ A. Jasińska-Kania, *op. cit.*, s. 330.

w społeczeństwie, dezaprobatą względem działań hierarchii kościelnej oraz obawy elit intelektualnych względem tej instytucji¹⁵. Należy zaznaczyć, że obarczanie instytucji Kościoła zarzutem radykalizmu, nietolerancji i nacjonalistycznej tradycji endeckiej jest niesprawiedliwe, bowiem reforma Kościoła w stronę demokratyzacji i neutralności światopoglądowej wywołałaby konflikt na gruncie ideologii – jeśli znacząco zreformuje się fundamenty wiary katolickiej, to na czym miałyby się oprzeć? Zdaje się, że mogłoby to doprowadzić do niewiarygodności tejże religii.

Duchowość religijna to jednak nie jedyna sfera, w której człowiek poszukuje sensu istnienia. Należy przyjrzeć się szeroko pojętej sferze wartości kulturowych, które po upadku komunizmu, przeszły diametralne zmiany – transformacja systemowa przyniosła kryzys kulturowy. Z powodu zmian światopoglądowych i uległości wobec Zachodu, Polacy stanęli przed trudnym zadaniem rewaloryzacji swojej powojennej wizji. W tym czasie pojawiła się kultura masowa, która wyparła kulturę „wysoką”. Na przykład twórczość Kieślowskiego, którego popularność w kraju była znikoma, czy też zaskoczenie rynku wydawniczego Nagrodą Nobla dla Wisławy Szymborskiej¹⁶.

Na wartości kulturowe wpłynął również zachodni model życia – w dużej mierze przełożony na polską obyczajowość i sposób bycia Polaków.

Należy uznać, że kultura masowa i nowy styl życia doprowadziły do spadku wartości duchowych Polaków.

2.6. Wartości narodowe

Tożsamość narodowa będąca spoiwem identyfikacji z daną zbiorowością wraz z nastaniem kapitalizmu jest kolejną zarejestrowaną wartością zmienną. Mimo że narodowość to pojęcie powszechne, gdyż każdy ją posiada, to jednak uczestnictwo Polski w strukturach międzynarodowych zmieniło jej postać. Niektórzy dostrzegają wejście do Unii Europejskiej i otwarcie się na procesy globalizacyjne jako początek kryzysu tożsamości narodowej i zbudowania jakiegoś typu „wioski globalnej”.

Jednakże obserwacje środowiska międzynarodowego pokazują, że to bardzo abstrakcyjna koncepcja i wobec uniwersalizacji odznacza się wciąż silnie zarysowany partykularyzm, co sprawia, że w interesie narodowym jest krzewienie w społeczeństwie wartości narodowych i ku temu dąży Polska. Przejawem tego może być obchodzenie rocznicy rzezi na Wołyniu, tworzenie Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku czy też projekt filmu fabularnego „Powstanie Warszawskie”, którego formę oparto w całości na materiałach dokumentalnych, co budzi zainteresowanie nie tylko w Polsce, ale również w innych częściach świata.

Trudno jest mówić o wyraźnych tendencjach po transformacji ustrojowej, lecz warto zasygnalizować, że owa wartość jest współcześnie częstym przedmiotem dyskusji środowiska naukowego.

3. WARTOŚCI NOWOCZESNEGO POLAKA

Nowoczesny Polak to Polak zdecydowanie bardziej europejski, co sprawia, że różnice w systemie wartości przed i po roku 1989 roku są wyraźne. Przeprowadzone reformy społeczne budziły wiele kontrowersji, ale zmiany dotkliwe dla obywateli zawsze są najtrudniejszymi zagadnieniami do podjęcia. Dlatego należy zaznaczyć, że po upadku

¹⁵ R. Chwedronik, *Między ewangelią a antyklerykalizmem. Socjaliści i socjaldemokraci wobec religii i Kościoła w Polsce*, [w:] A. Magierska (red.), *Polska na nowej drodze. Tradycja i współczesność*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 1997, s. 76.

¹⁶ W. Roszkowski, *op. cit.*, s. 247.

komunizmu społeczeństwo polskie przeszło pewnego rodzaju ewolucję, która, nawet jeśli z perspektywy czasu wydaje się, że mogła przebiegać inaczej (lepiej), spowodowała, że Polacy coraz bardziej pogłębiają swoją świadomość obywatelską i narodową. Natomiast możliwości, które stworzyła globalizacja, postęp gospodarczy i strefa Schengen, sprawiają, że polskość niekoniecznie zanika, a wręcz przeciwnie, jest dostrzegalna w świecie.

Co prawda dzisiaj, jak pisze Roman Dmowski, *niezadko spotykamy się ze zdaniem, że nowoczesny Polak powinien jak najmniej być Polakiem*¹⁷. Niemniej jednak w najtrudniejszych sytuacjach Polacy pokazują, że umieją się jednoczyć – a to niekoniecznie jest narodową ujmą, jak w ostatnim czasie zwykło się słyszeć. Wzrasta aktywność młodych ludzi w grupach rekonstrukcji historycznej, na stadionach są żywe biało-czerwone barwy, a mnogość portali o tematyce patriotycznej rośnie. I choć wielu ludzi powątpiewa w szczerść takich objawów patriotyzmu, to nie sposób umniejszyć ich znaczenia w budowaniu tożsamości narodowej.

Kiedy zewsząd dochodziły wieści, że w czasie głosowania w polskich wyborach prezydenckich po tragedii smoleńskiej poza granicami kraju rosną kolejki – m.in. w Konsulacie RP w Londynie czy w ambasadzie RP w Waszyngtonie, to nie można zarzucić nowoczesnemu Polakowi, że jest mniej polski – nawet wtedy, gdy wyjeżdża poza granice kraju w celach zarobkowych. Okazuje się, że Polska nadal jest dla niego wartością najważniejszą.

PODSUMOWANIE

Rok 1989 przyniósł wiele zmian w Polsce, w tym dokonał pewnej ewolucji cywilizacyjnej w postawie światopoglądowej Polaków. W ogólnej ocenie samych społecznych skutków Okrągłego Stołu Polacy, jako naród, wciąż mają własne wartości, których kultura zachodnia nie „skonsumowała”. Dziś podejście do transformacji ustrojowej jest dość kontrowersyjne i budzi wiele niewiadomych, ale na pytanie CBOS-u, czy warto było zmieniać ustrój, 59% Polaków odpowiada, że tak – jakby nie spojrzeć taka opinia jest satysfakcjonującym zjawiskiem. Trwanie w PRL-u nie przyniosłoby nic dobrego dla rozwoju społecznego, a nowe naleciałości z zachodu po upadku komunizmu nie niszczą systemu wartości Polaków, lecz zmieniają jego wymiar. Co najważniejsze: mimo prozachodnim skłonnością, Polacy zachowują swoją tożsamość i poczucie dumy narodowej.

¹⁷ R. Dmowski, *Myśli nowoczesnego Polaka*, Literatursällskapet, Ligatur 2007, s. 27.

BIBLIOGRAFIA

1. *Bilans zmian w Polsce w latach 1989-2009*, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_032_09.PDF.
2. Chwedronik R., *Między ewangelią a antyklerykalizmem. Socjaliści i socjaldemokraci wobec religii i Kościoła w Polsce*, [w:] A. Magierska (red.), *Polska na nowej drodze. Tradycja i współczesność*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 1997.
3. Dmowski R., *Myśli nowoczesnego Polaka*, Literatursällskapet, Ligatur 2007.
4. Jasińska-Kania A., *Wartości i zmiany. Przemiany postaw Polaków w jednoczącej się Europie*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2012.
5. Łobocki M., *Pedagogika wobec wartości*, [w:] B. Śliwerski (red.), *Kontestacje pedagogiczne*, Kraków 1993.
6. *Notatka na temat wyższych szkół w Polsce*, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/e_not_nt_szkol_wyzszych_w_Polsce.pdf.
7. *Nowe prawo w kwestii identyfikacji płci dziecka*, <http://www.deon.pl/wiadomosci/polska/art,19814,nowe-prawo-w-kwestii-identyfikacji-plci-dziecka.html>.
8. Roszkowski W., *Najnowsza historia Polski 1980-2000*, Świat Książki, Warszawa 2003.
9. *Wartość*, <http://sjp.pwn.pl/slownik/2534732/warto%C5%9B%C4%87>.

**FROM THE TRADITION TO THE MODERNITY.
THE SHIFT OF THE POLISH VALUE SYSTEM
AFTER THE POLITICAL TRANSFORMATION IN 1989**

SUMMARY

What is happening in Poland? This is a common question that concerns the Poles nowadays. As a young democratic state, Poland has to face many challenges not only related to the new political system but also Polish society. That is why, it is worth to examine the shift of the Poles' value system that has been influenced by new trends from the West since 1989. It also affects a further development of the state and its society in international relations.

Keywords: *transformation, value system, customs, Poles, modernity*